

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ АПН УКРАЇНИ

Збірник наукових праць

Педагогічна освіта: теорія і практика

Випуск 3

Кам'янець-Подільський
2009

Редакційна колегія:

- Байбара Т.М.**, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка лабораторії початкової освіти Інституту педагогіки АПН України;
- Вашуленко М.С.**, дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту педагогіки АПН України;
- Волошина Н.Й.**, член-кореспондент АПН України, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту педагогіки (головний редактор);
- Головко М.В.**, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, перший заступник директора Інституту педагогіки АПН України з наукової роботи;
- Гудзик І.П.**, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка лабораторії навчання російської мови та мов інших етнічних меншин;
- Дічек Н.П.**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка лабораторії історії педагогіки Інституту педагогіки АПН України;
- Іванов В.Ф.**, доктор мистецтвознавства, професор, академік Академії педагогічних і соціальних наук;
- Каньоса П.С.**, кандидат філологічних наук, професор, декан педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (заступник головного редактора);
- Карпалюк В.С.**, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавчих дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;
- Кеба О.В.**, доктор філологічних наук, професор, проректор з наукової роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;
- Конет І.М.**, доктор фізико-математичних наук, професор, начальник науково-дослідного сектору Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;
- Мадзігон В.М.**, дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту педагогіки АПН України;
- Миронова С.П.**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і методик дошкільної і початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;
- Печенок М.А.**, кандидат педагогічних наук, професор, заступник декана з наукової роботи педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (відповідальний секретар);
- Попова Л.Б.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і методик дошкільної та початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;
- Толузов О.М.**, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора Інституту педагогіки з наукової роботи АПН України;
- Урсу Н.О.**, доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Рецензенти:

- Жила Світлана Олексіївна**, доктор педагогічних наук, професор Чернігівського обласного інституту післядипломної освіти;
- Руденко Людмила Миколаївна**, доктор філологічних наук, професор Херсонського державного університету;
- Тарасенко Галина Сергіївна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і методики початкового навчання Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

*Затверджено вченою радою Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол № 10 від 29 жовтня 2009 р.)*

Затверджено вченою радою Інституту педагогіки АПН України (протокол № 8 від 26 жовтня 2009 р.)

*Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 15071-3643Р "Збірник наукових праць
"Педагогічна освіта: теорія і практика" 24.04.2009 р.*

Збірник наукових праць "Педагогічна освіта: теорія і практика". – Випуск 3. – Кам'янець-Подільський:
П-24 ПП "Медобори-2006", 2009. – 540 с.
ISBN 975-966-1638-28-9

У науковому збірнику представлено статті сучасних досліджень у галузі вищої освіти, старшої, основної, початкової школи та дошкілля.

Для науковців, учителів, студентів.

УДК 371 (082)

ББК 74я43

©Автори статей, 2009

©"Медобори-2006", 2009

К. ЧЕРНІ І КИЇВСЬКА ФОРТЕПІАННА ШКОЛА НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто розвиток фортепіанної педагогіки в Києві на початку ХХ століття, розкриваються особливості системи фортепіанної освіти. відзначені видатні фортепіанні педагоги та виконавці.

Ключові слова: фортепіанна педагогіка, виконавська школа, методичні принципи, мистецтво артикуляції.

Сучасні підходи до навчання та виховання майбутнього фахівця нової генерації, зокрема педагога-музиканта, передбачають переорієнтацію уваги викладачів вищої школи на особистість студента, на розвиток його гуманітарного світогляду, творчого потенціалу.

У процесі професійної підготовки вчителя музики виконавським дисциплінам відведено особливе місце в системі фахових предметів.

Специфіка виконавської діяльності педагога – музиканта вимагає володіння багатьма професійними фаховими знаннями та вміннями, які у свою чергу були б міцним підґрунтям для його виконавської творчості. Студент повинен знати певні методичні, педагогічні і художньо-інтерпретаційні принципи виконавської діяльності, які б сприяли підвищенню його професійного виконавського рівня. В умовах ринкової економіки вчителю музики не достатньо бути тільки фахівцем в галузі хорового співу та володіти методикою проведення уроків музики. Він повинен знати музично-теоретичні дисципліни, бути справжнім виконавцем на інструменті, акомпанувати, читати з листа, транспонувати і навіть імпровізувати. Тільки тоді педагог може значно вплинути на формування особистості своїх учнів, на їх ініціативність та активність.

Київська фортепіанна школа має давні і плідні виконавські традиції, знати їх, знати, які педагогічні та методичні принципи лежатимуть в основі цієї школи вкрай актуально і важливо для майбутнього фахівця. Принципи видатних українських піаністів-педагогів у нових історичних умовах продовжують розвиватися і збагачуватися художнім досвідом нових поколінь музикантів. Перейняти, взяти все найкраще, що існує в попередніх методиках фортепіанного виконавства, все те, що близько і зрозуміло особистості студента – це і є творчим опануванням художнього досвіду минулих поколінь митців.

Для розвитку фортепіанної методики безпосереднє і дуже впливове значення мала школа Т. Лешетицького (1831-1916), який учився у К. Черні як і Ф. Ліст. Він не працював в Україні (довгий час професорував у Ленінградській консерваторії; потім оселився у Відні, де організував власну школу; до неї вступали найвидатніші учні зі всіх країн). Протягом першої чверті ХХ сторіччя ця школа була найбільш розповсюдженою й найбільш впливовою фортепіанно-педагогічною школою. «Навряд чи яка інша течія в фортепіановій педагогіці може похвалитися такою кількістю видатних учнів, як ця школа Т. Лешетицького-Єсипової» [3, с. 172]. З її лав вийшли всесвітньо відомі музиканти-піаністи: О. Боровський (1889-1968 рр.), О. Габрилович (1878-1936 рр.) виступав з серією історичних фортепіанних концертів М. Домбровський (1875-1958 рр.), Г. Єсипова (1851-1914 рр.), І. Падеревський (1860-1941 рр.), Ю. Сливанський (1865-1930 рр.), А. Шнабель (1882-1951 рр.), В. Пухальський (1843-1933 рр.), С. Тарновський (1883-1976 рр.), І. Фридман (1882-1948 рр.) та багато інших.

Учням Т. Лешетицького притаманні були свобода у володінні інструмента, природні ігрові рухи, яскраве і логічне фразування; на заняттях пропонувалися найрізноманітніші етюди Черні. У витоків української фортепіанної школи стояли славетні професори, учні Т. Лешетицького: М. Домбровський, В. Пухальський, С. Тарновський та інші. В. Пухальський став першим директором Київської консерваторії у 1913 р. Довгий творчий пліч видатного музиканта увінчався створенням «школи Пухальського» у вітчизняній фортепіанній культурі. Серед його учнів – музиканти різних поколінь і масштабів: О. Браїловський і В. Горюхін – піаністи, які вийшли на світову естраду; Леонід Володимирович Ніколаєв – блискучий піаніст,

який багато зробив для Ленінградської фортепіанної школи, Григорій Михайлович Коган – засновник курсу «Історія і теорія піанізму», Ганна Данилівна Артоболовська – заслужений учитель РСФСР, яка виховала багатьох лауреатів міжнародних конкурсів, Костянтин Михайлович Михайлів – професор Київської консерваторії, Болеслав Яворський та Арнольд Альшванг – імениті музикознавці.

Взявши краще з піанізму свого вчителя, професора Лешетицького, Пухальський розвинув принципи вільного використання всієї руки піаніста аж до спинних м'язів. Саме Пухальський, вихований на кращих зразках класичної та романтичної літератури, залишився вірним принципам виразної гри, бездоганної технічної майстерності, глибокого проникнення у зміст виконуваного твору, розвитку особистості учня. Таким чином, безпосереднє відношення до розвитку Київської фортепіанної школи мала методична система Т. Лешетицького–Г. Єсипової. Але ні Теодор Лешетицький, ні Володимир Пухальський не залишили нам власного друкованого викладу своїх поглядів.

Мабуть тому, у музичній педагогіці ще так мало опрацьовані методичні і педагогічні принципи видатних музикантів-педагогів, не проаналізований той величезний вплив, який вони зробили на становлення і розвиток Київської фортепіанної школи виконавства. Яка ж класична школа була «материнською» по відношенню до школи Лешетицького-Пухальського? Завдяки якого джерела видатні митці утворювали свою власну педагогічну систему?

Такою «материнською» школою стала система педагогічних і методичних принципів видатного віденського педагога – К. Черні (1791-1857 рр.). Відомо, що Т. Лешетицький був одним з кращих учнів К. Черні.

Через деякий час, взявши все найкраще, що було у методичній системі учителя, він збудує свою власну школу фортепіанної гри.

По цей день ми маємо досить обмежені відомості про творчі устремління і методичні принципи одного з найвизначніших музикантів першої половини ХІХ століття. Більш того, далеко не в повному обсязі відомі фортепіанні твори Черні, у тому числі збірники його корисних інструментальних етюдів і вправ.

К. Черні був видатним фортепіанним педагогом, зі школи якого вийшли такі музиканти-віртуози як Ф. Ліст, Т. Лешетицький, Д'Альберг, Зілоті, Єсіпова. Перу Черні належать понад тисячі творів (861 опус) в різних жанрах, серед них безліч симфоній, сонат, тріо, квартетів, етюдів і вправ, а також фундаментальні методичні роботи. Він переклав для фортепіано симфонії Бетховена, ораторії Шютца, Генделя, кантати Й. С. Баха, симфонії Шпора, Гайдна, Моцарта, вперше здійснив редакцію сонат Д. Скарлатті, «ДТК» та інші твори Баха. Черні переклав на німецьку мову методику Л. Адама, 4-хтомну працю А. Рейха «Повний підручник музичної композиції», а також «Мистецтво співу в застосуванні до фортепіано» С. Тальберга. Великою заслугою Черні є те, що їм створена фундаментальна енциклопедія «Огляд всієї музичної історії», де в хронологічному порядку представлені відомості про великих композиторів усіх часів і народів. Залишив кілька поетичних опусів. Не може не дивувати різноманітність талантів музиканта.

У своїх численних методичних працях і перш за все – фундаментальній «Повній теоретико-практичній фортепіанної школи від перших кроків до вищої досконалості» ор.500 – Черні представляє керівництво енциклопедичного плану, ведучи учнів з азів до вершин фортепіанної гри. У Черні можна виділити кілька аспектів в його педагогіці, причому в кожній з них видно наступність з методичними поглядами Бетховена, у якого навчався Черні. Перш за все педагог повинен вивчити характер свого учня і відповідно з ним звертатися; в залежності від стилю і змісту твору Черні спонукає учня застосовувати ті або інші динамічні фарби, педаль, піаністичні прийоми і засоби звукоутворення. Повага до авторського задуму – обов'язкова! Досконала віртуозність не є для Черні самоціллю: «...в техніці він вбачав тільки засіб, за допомогою якого можна передати дух і почуття у виконанні» [1, с. 23]. Подібне ставлення до техніки стало згодом класичним. Але на жаль, у житті педагог не завжди дотримувався цього висновку. Більша частина (ор.5000) присвячена технічному розвитку учня.

У пізнанні законів співу музикант бачив необхідні передумови для досягнення на фортепіано пластичної фрази, виразного вимовляння музичної думки, співучого *legato*. Вид інструктивного етюд, що має чисто тренувальне призначення, був для Черні найближче. Але техніка – це не сума моторних навичок. Його етюди ставлять конкретні музично-звукові завдання, дають можливість опанувати різноманітною динамічною градацією. Віртуозні завдання знаходяться в тісному взаємозв'язку зі структурою і метро-ритмом, вони надзвичайно корисні для розвитку гнучкості й еластичності долонних м'язів, а також самостійності пальців. Крім власної технічної досконалості, етюди націлені на виховання звукової культури піаніста. Нарешті, мистецтво артикуляції виступає як невід'ємна частина фортепіанної техніки.

Отже, рівень фортепіанного виконавства і педагогіки в Києві 20-30-х років свідчить хоча б перелік таких славетних імен як І. Турчинський, С. Тарновський, Б. Яворський, В. Горвиц, Г. Коган, А. Альшванг. Захоплення «ною» музикою сприяло появі «ударного трактування» фортепіано. Численні педагоги відмовлялися від гри гам, арпеджіо, етюдів, як нібито застарілих методів розвитку фортепіанної техніки.

Саме в цей час музиканти-педагоги Києва стали продовжувачами традицій шкіл Черні, Лешетицького-Єсипової. Саме ця методична система виховувала у піаністів «бісерну» техніку, блискучу пальцеву гру, могла надати цінних навичок самостійної роботи, що забезпечує індивідуальність творчого шляху кожного музиканта. На початку ХХ ст. ці педагогічні принципи поєднували Київську фортепіанну школу виконавства з Петербурзькою.

Список використаних джерел

1. Коган Г. М. Головні напрямки в фортепіанній педагогіці. Школа Лешетицького // Музика. – 1925. – Ч. 1. – С. 22-27.
2. Czerny C. Schule, Th. 3. Kap. 1. – S. 1.
3. Гуральник Н. П. Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті музичної педагогіки. Монографія. – К., 2007. – С. 170-178.
4. Терентьева Н. Карл Черни и его этюды. – М., 1978. – С. 3-20.
5. Виконавські школи вищих учбових закладів України. – Міністерство культури УРСР КДК ім. П. І. Чайковського. – Тематичний збірник наукових праць. – К, 1990. – С. 3-30.

The article is focused on the development of piano pedagogy in Kiev in the early twentieth century. The features of piano education, marked by outstanding piano teachers and performers, are described.

Key words: piano pedagogy, performance school, teaching principles, the art of articulation.

УДК: 371.134.036:7.071.2

І. М. Клещерова

УСВІДОМЛЕНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА УМОВИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ

У статті висвітлено психолого-педагогічні умови саморегуляції музично-виконавської діяльності студентів у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: саморегуляція, інструментально-виконавська підготовка, інтеграція, мотивація, рефлексія.

Останнім часом відбувається зростання уваги вчених до питань інструментально-виконавської підготовки, що розглядається як один із провідних напрямків фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів. Накопичено значний науковий і практичний матеріал, який